

Obstoj in razvoj društva kljub dvema svetovnim vojnama, revoluciji in razpadu treh držav na ramenih predsednikov

Littera scripta manet!

Stara in lepa navada je, da se v življenju in delovanju posameznikov, kakor tudi društev in narodov proslavljajo obletnice važnejših dogodkov. Popotnik, ko hiti v hrib, se na lepših mestih večkrat ustavi, da se odpočije, da se naužije lepega razgleda, da se ozre nazaj na razdaljo, katero je že prehodil, da pogleda naprej na pot, ki jo še ima prehoditi do cilja. Tudi v delovanju društva so take razgledne točke; navažnejša od njih je obletnica ustanovitve.

Iz preteklosti zdravniških društev po svetu

Zdravniška društva so prostovoljne in nevladne organizacije, ki skrbijo za visoko strokovnost zdravnikov, za njihovo uspešno delovanje v javnem zdravstvu, za interese zdravniškega stanu, v preteklosti pa so tudi skrbela za obolele zdravnike, njihove vdove in sirote ipd. Društva so pred časom informacijske družbe odigrala pomembno poslanstvo predvsem pri organizaciji strokovnih srečanj, predavanj, prikazov bolnikov, družilo pa jih je tudi izdajanje njihovih strokovnih glasil, kar še danes služi istemu namenu. V času pred subspecializacijo medicine so enotna društva združevala vse zdravnike, dandanes pa nastajajo tudi specializirana zdravniška društva, v našem primeru se zdravniki znotraj enega društva združujejo v posamezne strokovne sekcije oz. združenja.

Zdravstvena preteklost izpričuje, da so se zdravniki združevali že v starogrški in rimski državi. Združenja so ščitila stanovske interese, zdravniki pa so se medsebojno podpirali. Rimske zdravniške kolegije so dožili, da se ukvarjajo s politiko in so jih prepovedovali, vendar so ti tajno delovali naprej. Njihovi vsebinski nasledniki so srednjeveški zdravstveni cehi, ki so prav tako kot obrtniški stremeli k zaščiti strokovnih in materialnih vrednot. Najstarejši srednjeveški kirurški ceh je nastal v Parizu l. 1260 in se je poimenoval po sv. Kozmi v College de St. Côme. Predstavljal je bratstvo kirurgov, ki so se medsebojno podpirali in bili tako zavarovani pred medicinsko fakulteto, na katero takrat pejorativno pojmovano kirurško delo ni imelo vstopa. Ta kolegij je dobil naslednika šele l. 1713, ko je nastala kirurška akademija Académie de chirurgie in pripravila pogoje za umestitev študija kirurgije na medicinske fakultete. Podobni kirurški cehi so bili tudi po drugih srednjeveških evropskih mestih. Z nastankom univerz in z njimi medicinskih fakultet je bilo v Evropi vse več zdravnikov. Posledično so v visokem srednjem veku, ob koncu 14. stoletja, nastala prva zdravniška združenja. Preverjala so zdravniške diplome, nadzirala delo zdravnikov, se borila proti šarlatanom ... Predpostavljala so, da mora biti vanje vključen vsak zdravnik, ti pa so za delo morali pridobiti dovoljenje združenja, ki so mu pripadali. V 16. stoletju je bilo po vsej Evropi, še posebej v Nemčiji, že precej takih kolegijev. Bili so tudi pravno-formalno ustanovljeni, imeli svoje statute idr. Za prototip zdravniškega društva je primer londonskega kraljevskega zdravniškega kolegija Royal College of Physicians, ki je nastal že l. 1518. Je najstarejše tovrstno združenje na svetu in je nastalo z namenom, da nadzira zdravniško in lekarniško prakso, preprečuje šarlatanstvo in uporabo prepovedanih zdravil. Angleški kolegij je l. 1681 dobil škotsko različico v edinburškem Royal College of Physicians. Leta 1752 je v Londonu nastalo kraljevo zdravniško društvo Royal Medical Society, leta 1757 pa podobno društvo, imenovano Royal Society of Physicians. Tudi v drugih državah je v 18. stoletju nastalo mnogo podobnih zdravniških združenj in mnoga med njimi obstajajo še dandanes. Sredi 19. stoletja so tudi v Nemčiji nastala številna zdravniška združenja, katerih cilje so narekovale potrebe tedanjega časa: društva so skrbela za zdravniško slogo in enotnost v stanu, svobodo strokovnega dela v zasebni praksi ali zdravstvenih ustanovah. Po uvedbi bolniških blagajn, tj. oblike zdravstvenega zavarovanja, pa so se društva potegovala tudi za svobodno izbiro zdravnika. Nemška zdravniška združenja so se l. 1872 povezala v vplivno državno združenje Deutscher Aerztevereinbuendnis, ki je l. 1872 prvo v Prusiji uvedlo stanovska združenja, zdravniške zbornice. Društva so tako lahko skrbela le za strokovno in znanstveno delo med zdravniki, vplivala na reforme pouka na medicinskih

fakultetah idr., niso pa več skrbela za gmotno stanje zdravnikov. Razvoj medicine je pripeljal do specializacij v medicini in z njo do nastanka specializiranih zdravniških društev in združenj. Tudi številčna rast zdravnikov je v drugi polovici 19. stoletja pogojevala nastanek številnih novih združenj. Med najbolj znanimi omenimo rusko združenje, ustanovljeno l. 1804 v Moskvi, francosko Académie de médecine et de chirurgie, ustanovljeno l. 1820 v Parizu, britansko British Medical Association, ustanovljeno 1832 v Londonu, in ameriško združenje American Medical Association, ustanovljeno l. 1847 v Chicagu. Avstrijska zdravniška združenja so nastala sočasno s prej imenovanimi. Zaradi takratne vsestranske tesne povezanosti med Dunajem in Prago, osrednjima mestoma monarhije z najdaljšo univerzitetno tradicijo, je praško znanstveno društvo Gesellschaft der Wissenschaften in Prag nastajajočemu dunajskemu zdravniškemu društvu posodilo svoj statut. Dunajsko društvo Gesellschaft der Aerzte in Wien, ustanovljeno l. 1837.

Leta 1861 je kot tretje v takratni habsburški monarhiji nastalo Zdravniško bralno društvo v Ljubljani Aertzlicher Leseverein in Laibach. Njegova posebnost je bila, da je med svoje člane kot enakovredne sprejelo tudi ranocelnike. V letu dni je društvo preraslo ljubljanski okvir, se razširilo na vso Kranjsko in se 1862 preimenovalo v Društvo zdravnikov na Kranjskem, Verein der Aerzte in Krain. Pogled v bližnja mesta da še podatke o nastanku graškega zdravniškega združenja l. 1862, mariborskega 1876 in celjskega 1877, l. 1874 pa je nastalo analogno hrvaško združenje Zbor liječnika kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Slovensko zdravniško društvo v 140-letni preglednici

Organizirano druženje zdravnikov na Kranjskem se je začelo v Ljubljani z ustanovitvijo Zdravniškega bralnega društva (28. oktobra 1861). Društvo sodi med najstarejša civilna, prostovoljna in strokovna združenja pri Slovencih, hkrati pa je nastalo kot tretje zdravniško društvo v habsburški monarhiji. Čez leto dni je preraslo ljubljanske potrebe, se razširilo na vso Kranjsko in se preimenovalo v Društvo zdravnikov na Kranjskem. Prvi predsednik obeh društev je bil dr. Konstantin Schrott. Društvo je nastalo iz potrebe po širjenju strokovnosti, skupnem urejanju stanovskih in socialnih vprašanj zdravništva ter želje po sodelovanju med takratnimi zdravniki, vojaškimi zdravniki in ranocelniki. Med člane so l. 1885 sprejeli tudi veterinarje. Kranjskemu društvu so se pridružili tudi nekateri slovenski zdravniki iz Štajerske, Koroške in Goriške. Društvo je bilo srednjeevropsko naravnano, njegov pravilnik pa je kasneje služil novo nastalima društvoma v Zagrebu in Sisku. Društvo je sprva delovalo v nemškem jeziku, ob prelomu stoletja pa je začelo vse več uporabljati slovenski jezik in se zavzemati za nastajanje slovenske zdravstvene terminologije. Društveno poslanstvo se je postopoma širilo: oblasti so opozarjali na lokalne higienske razmere, propagirali cepljenja, s sodelovanjem v mestnem zdravstvenem svetu vplivali na graditev zdravstvenih in socialnih ustanov idr. V prvih desetletjih obstoja je društvo ustanovilo tri sklade za podporo onemoglih zdravnikov in njihovih družin. V zadnjem desetletju 19. stoletja, l. 1891, je nastala tudi Zdravniška zbornica za Kranjsko, katere namen je bil prevzeti skrb za stanovske in gmotne zadeve zdravništva ter s predpisi urediti odnos med zdravniki, oblastjo in družbo. Ker razmere zbornici niso bile naklonjene, ni zaživela in je bila l. 1903 razpuščena, njeno delovanje je zamrlo. Vsa zdravniška problematika je ponovno padla na ramena društva. Z željo po uspešnejšem reševanju stanovskih in socialnih vprašanj zdravnikov sta l. 1906 nastali še združenji Prosta organizacija kranjskih zdravnikov in Organizacija okrožnih zdravnikov, ki pa sta obstajali le kratek čas. Društvo je od l. 1893 objavljalo slovenske prispevke v hrvaškem stanovskem glasilu Liječnički Vijesnik, ki je 1909 postal uradno glasilo tudi za kranjsko društvo. Po prvi svetovni vojni, 2. novembra 1918, se je društvo preimenovalo v Slovensko zdravniško društvo. Delovalo naj bi za vso Slovenijo, vendar so se štajerski zdravniki odločili za samostojno pot in ustanovili Društvo zdravnikov v Mariboru, ki je delovalo do l. 1941. Zaradi pomanjkanja zdravnikov, predvsem pa zaradi narodnostnega pomena univerze je bilo društvo zelo aktivno pri nastajanju sprva nepopolne, po drugi vojni pa popolne medicinske fakultete. V času prve Jugoslavije, l. 1923, je bila ponovno ustanovljena Zdravniška zbornica za Slovenijo, ki je takrat zaživela, prevzela stanovsko problematiko, odigrala društvu komplementarno vlogo in izdajala svoje glasilo. Leta 1929 je kot strokovna priloga temu glasilu začel izhajati Zdravniški vestnik; postal je osrednje

strokovno in stanovsko glasilo zdravniškega društva.

Čas po drugi svetovni vojni je prinesel realsocialistično politično ureditev in s tem povezane številne upravno-zdravstvene spremembe. Do leta 1947 so se zdravniki organizirano združevali v okviru Zdravniške znanstvene sekcije enotnih sindikatov. Na prvem zdravniškem kongresu l. 1947 je društvo pridobilo stari naziv Slovensko zdravniško društvo. Nova družbena stvarnost je prinesla kup sprememb: l. 1952 je bilo vpeljana samoupravljanje, ki je posegalo v strokovne odločitve in vodilno vlogo zdravnika v zdravstvu. Podržavljene so bile zdravstvene ustanove, prepovedana je bila zasebna praksa, ukinjena zdravniška zbornica, Zdravniški vestnik so preimenovali v Zdravstveni vestnik, l. 1963 so bil odvzeti akademski nazivi doktor medicine, doktor stomatologije in primarij. Poleg teh evidentnih sprememb je zdravstvo zlasti na primarni ravni dobilo značaj birokratske medicine. Sistemske napake so se prenašale na vse zdravstvo, zdravništvo je trpelo v primežu ideologije in črpalo iz svojih etičnih rezerv. Ob tem pa sta se medicinska stroka in znanost silovito razvijali, specializacije so postale nuja, društvo je bdelo nad podiplomskim izobraževanjem in strokovnjake povezovalo v strokovne sekcije in združenja. Vsesplošno samoupravno organizirano zdravstveno zavarovanje je postopoma vsem državljanom omogočilo brezplačno zdravstveno oskrbo, ki je pripeljala do nepremostljivega razkoraka med finančnimi zmožnostmi takratnega zdravstva in pravicami zavarovancev. Med zdravništvom se je pojavljalo odkrito nezadovoljstvo zaradi njihovega socialnega statusa, posledično je prišlo do bega v tujino in do zahtev po temeljitih spremembah. Slovensko zdravniško društvo se je potegovalo za pravice zdravnikov, boljšo ureditev delovnih pogojev, ustrezno vrednotenje zdravniškega dela, za preprečevanje posledic prekomernega dela ponoči in v dežurstvu, stresnega, zelo odgovornega in strokovno zahtevnega dela, kar je dokazovala visoka smrtnost in obolevnost zdravnikov, skrajšana pričakovana življenjska doba in podobno.

Razgibano leto 1968 je v društvo prineslo kratko obdobje liberalizacije pa tudi novo, mlado in zagnano vodstvo. To je vpeljalo zdravniške kongrese, ki so potekali vsaka štiri leta, na njih pa so se zdravniki dotikali najbolj pereče problematike. Zdravniškemu delu so poskušali vrniti veljavo, zdravnikom pa ugled, nagrajevati so jih začeli z najvišjimi nagradami za znanstveno delo – z Gerbčevimi priznanji in Potrčevimi državnimi priznanji za prizadevno zdravniško delo. Četrstoletni napor za vrnitev zdravniških akademskih nazivov so se obrestovali. Tudi Zdravniškemu vestniku so vrnili prvotno ime, končno se je l. 1992 vrnila tudi Zdravniška zbornica Slovenije, leto pred tem pa je nastal samostojen sindikat zdravnikov in zobozdravnikov FIDES. Vse zdravniške asociacije skupaj pomenijo dejansko organizirano medicino na Slovenskem.

V današnjem društvu je prostovoljno združenih nad 4000 zdravnikov in deluje 13 društvenih podružnic po večjih slovenskih mestih, 72 strokovnih sekcij in združenj, letno pa priredijo okoli 200 strokovnih srečanj. Po ustanovitvi samostojne Slovenije je bilo društvo sprejeto tudi v Svetovno zdravniško organizacijo, v kateri je enakopravni član in ima pravico glasovanja. Delitev dela med zbornico, v kateri je članstvo za vse aktivne zdravnike obvezno, in sindikatom, je društvo razbremenilo in to sedaj prvenstveno skrbi za strokovno neoporečnost in moralno-etično pokončnost slovenskih zdravnikov, zbornica pa ima javna pooblastila ter administrativno in disciplinsko ureja zdravništvo. Nov zakon o zdravniški službi je društvu ponovno dodelil glavno vlogo pri podiplomskem izobraževanju zdravnikov, zato društvo bdi nad spremljanjem in posodabljanjem doktrin pri najpogostejših boleznih, njihovo kakovostno in racionalno obravnavo ter s tem spremlja in nadzira delo zdravništva. V sodelovanju z zbornico je društvo l. 2001 pripravilo strokovne vsebine za približno 40 specializacij, ki so usklajene s specializacijami v razvitem svetu, predvsem v zahodni Evropi. Društvo sicer nima moči odločanja, vendar v svojih vrstah združuje nad 85 % slovenskih zdravnikov in sodeluje z osrednjo državno zdravstveno ustanovo Ministrstvom za zdravstvo, se vključuje v program nacionalnih zdravstvenih smernic in v sodelovanju z zdravniško zbornico, pripravlja tudi vse tiste veščine, ki niso vključene v program specializacij.

Društvo, ki je preživelo toliko viharjev, je dokazalo, da ima globoke korenine in v sebi dovolj življenjske moči, da prebrodi vse družbene, politične, gospodarske in siceršnje krize. Kot eno najstarejših nevladnih, prostovoljnih in demokratičnih združenj pri nas skrbi za organizirano in odgovorno medicino, za negovanje medicine kot znanosti, stroke

in umetnosti. V društvu lahko zdravniki negujejo medsebojne človeške in poklicne odnose, izražajo svojo človekoljubno in kulturno poslanstvo ter narodno pripadnost. Tako prepleteno in celovito organizirane medicine s številnimi možnostmi za osebno in skupinsko žlahtnenje zdravnikov ni mogoče uresničiti v nobeni drugi, sicer pomembni, a ožje strokovno ali kulturno usmerjeni zdravniški združbi. To se je že pokazalo v preteklosti, verjamem pa, da se bo tudi v prihodnosti.

Primus inter pares – zdravniki predsedniki

Jubileji zavezujejo, hkrati pa ponujajo priložnost, da kritično in analitično pregledamo delovanje, ovrednotimo smotrnost in pomen odločitev, razmišljamo o vzrokih in posledicah. Tako na osnovi historičnih dogodkov in izkušenj sklepamo o prihodnosti. Vsako zgodovinsko dogajanje skriva v sebi bolj ali manj transparentno sporočilo za prihodnost, možnost, da se iz najboljših odločitev kot tudi zmot učimo. Historia docet! V naravi stvari in ljudi je, da vse teče po določenih zakonitostih, po logiki, ki jo je možno definirati z analizo in sintezo vsebine. Čas pokaže, katera dejanja so bila prelomna, katere odločitve ključne in s tem, kateri ljudje so v razvoju nekega združenja odigrali odločilno vlogo. Za tiste predsednike, katerih delo in življenjske poti so sklenjene, lahko z večjo suverenostjo ovrednotimo njihovo delo in vlogo, ki so jo v Slovenskem zdravniškem društvu odigrali. Zato so predstavitve pokojnih predsednikov pisane z več gotovosti; "sveža" društvena zgodovina pa je predstavljena z govorico dejstev, ker jim bo šele čas odredil mesto v historiatu ustanove. Prvo društveno stoletje so tradiciji predani kolegi ohranili v kratkem pregledu v zborniku Poslanstvo slovenskega zdravnika, ki ga je izdala Slovenska matica leta 1965.

Ob 140-letnici Slovenskega zdravniškega društva (v nadaljnjem: društva oz. SZD) sem vodstvu predlagala, da predstavimo dosedanjih 34 predsednikov, ki so v povprečju vodili društvo po štiri leta, in sicer v okviru dogajanj v času njihovega predsednikovanja. Za tak zapis je potrebno poznavanje celotnega historiata ustanove. Zanimalo me je, kdo so ti predsedniki bili, iz kakšne sredine so prihajali, kje so študirali in delali, od kod so črpali ideje in bolj ali manj drzne zamisli, kako so kolege opozorili nase ... Še važnejša so se mi zdela vprašanja, kaj so prispevali k stanovski organiziranosti, kateri odločilni dogodki so se zgodili v njihovem predsedniškem obdobju, kako je do njih prišlo, kako so vplivali na zdravništvo in zdravstvo nasploh, kakšen je bil vpliv državne in družbene ureditve, gospodarskega in kulturnega stanja, kot tudi strokovnega razvoja. Zanimalo me je škratka, katera gonila so pospeševala razvoj društva in kaj ga je zaviralo.

Že dolgo se zavedamo, da le človek vrti kolo napredka, a pri tem je odločilno idejno bogastvo posameznikov in njihova moč, da to udejanjijo. Ne gre pa seveda prezreti družbeno-ekonomskih in kulturnih vplivov časa. Brez jasne vizije prihodnosti združenje slej ko prej cepeta na mestu in zamre. Vse zapisano velja tudi za Slovensko zdravniško društvo in njegove, vsebinsko podobne, a drugače imenovane predhodnike, ki so jih skozi 140-letni neprekinjeni obstoj vodili voljeni kljeni zdravniki, predani poslanstvu. Predsedniška mesta so vedno zasedali priznani zdravniki, med strokovno javnostjo cenjeni zaradi svojega znanja in visokih moralno-etičnih lastnosti, hkrati pa so bili energični organizatorji, karizmatične osebnosti, obdarjene z vizijo dela in ustvarjalno močjo. Vodstvo Slovenskega zdravniškega društva pomeni čast in odgovornost hkrati. Skozi skoraj stoletje in pol dolgo zgodovino so jo prevzemali ugledni zdravniki, ki jim je poleg strokovnega dela ležalo tudi organizacijsko in so v sebi združevali željo po boljšem sodelovanju zdravništva, po njihovi kakovostnejši, ne le strokovni in znanstveni, ampak tudi stanovski in javni organiziranosti. Zato so predsedniki do današnjih dni zastopali želje svojih članov, jih spodbujali k visoki moralno-etični drži, ohranjanju zdravniške časti in tradicije. Od vsega začetka je bilo predsedniško mesto častna in nehonorirana naloga. Pregled osebnih karakteristik dosedanjih predsednikov kaže kalejdoskopsko različne ljudi, a vsak izmed njih je nosil v sebi številne žlahtne prvine. Organizacijski čut in sposobnost vodenja je gotovo ena izmed najpomembnejših lastnosti vodilnih ljudi. To so posebej izrazito nosili v sebi: prvi predsednik – Konstantin Schrott, tretji in najdlje predsedujoči (20 let) – Franc Schiffer, štirikratni predsednik Vinko Gregorič in trikratni predsednik Alojz Zalokar, odločni Demeter Bleiweis, sestavljalca društvenih dokumentov in medicinski terminolog Franc Derganc, svetovljan Valentin Meršol, "zdravstveni arhitekt"

in filozof Drago Mušič, politik Rudolf Obračunč, idejno bogat organizator in medicinski deontolog s trinajstletnim predsedniškim stažem Anton Dolenc, edina predsednica – agilna profesorica socialne medicine in higiene Stanka Krajnc Simoneti, rentgenolog, zazrt v politiko, Marko Demšar in današnji – devetintrideseti predsednik, povezovalec društva z drugimi zdravniškimi združenji, Pavle Poredoš.

Nič čudnega, če med predsedniki skoraj ni bilo žensk. Zdravniški poklic je bil pač tradicionalno namenjen moškim. Glede na stoletnico promocije prve slovenske zdravnice Eleonore Jenko, poročene Grojer, hčere ljubljanskega kirurga Ivana Jenka, in vse večjo feminizacijo medicine, je po prebitju ledu v letu 1988 vendarle pričakovati, da prof. Krajnc Simonetijeva ne bo ostala edina ženska v nizu predsednikov SZD.

Društvo so strokovno bogatili številni predsedniki: izjemna porodničarja A. Valenta in A. Zalokar, pomembna kranjska higienika F. Keesbacher in I. Kopriva, začetnik slovenske zgodovine medicine I. Pintar, pionir slovenske urologije R. Jug, prominentni slovenski ftiziolog I. Matko, začetnik slovenske rentgenologije A. Kunst, v svetu uveljavljeni histolog in eksperimentalni onkolog A. Košir, svetovno znani ginekolog kirurg F. Novak in utemeljitelj slovenske nuklearne medicine B. Varl.

Trajnega pomena so tiskana besedila številnih predsednikov, nekateri med njimi so izdali za stroko pomembne knjige. Posebno vlogo je imelo objavljanje poljudnih zdravniških besedil, ker je prosvetljevalo prebivalstvo in slovenskemu narodu prinašalo znanje v domači besedi. Med predsedniki strokovnimi pisci izstopajo: ginekologi in obstetrike A. Valenta, A. Zalokar in F. Novak, šolski zdravnik M. Rus, infektolog J. Tičar, medikohistorik I. Pintar, v Pragi habilitirani internist I. Matko, dermatovenerolog J. Jakša, slovenski zdravstveni tradiciji naklonjen erudit D. Mušič, polemični zdravstveni mislec, patolog, sodni medicinec in medicinski etik A. Dolenc.

K leposlovnemu snovanju je bil med starejšimi predsedniki nagnjen kirurg F. Derganc star., med mlajšimi pa prav tako kirurg V. Klavora, uspešen zapisovalec usodnih bitk v Posočju med prvo svetovno vojno. Po prim. Francu Dergancu je društvo poimenovalo priznanja zdravnikom za uspešno publicistično delo. Likovno talentiranost so pokazali I. Pintar, nečak slovenske slikarke Ivane Kobilce, in A. Dolenc, sin savinjskega rezbarja. Glasbeno je bil posebej nadarjen F. Keesbacher, ki je bil tudi ravnatelj filharmonične družbe v Ljubljani in je ob njeni dvestoletnici izdal knjigo o njenem razvoju. Znana pa je tudi glasbena nadarjenost zdravniške rodbine Derganc. Plemiški naziv so imeli A. Andrioli, A. Valenta in D. Bleiweis. Med mecene so se vpisali predsedniki: V. Gregorič, D. Bleiweis, F. Derganc in I. Matko. Posebne vrste dobro delo je opravil V. Meršol, ko je ob koncu druge svetovne vojne kot zdravnik taborišča jugoslovanskih prebežnikov v Vitrinju na Koroškem uporabil svoje znanje angleškega jezika in je v pogajanjih z Angleži pred repatriacijo rešil kakih 6000 Slovencev, Hrvatov in Srbov.

Med predsedniki je bil dekanske časti na medicinski fakulteti deležen edino partizanski zdravnik F. Novak, ki je z A. Koširjem postal tudi redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Sicer pa so bili predsedniki skoraj po pravilu fakultetni učitelji: doc. I. Pintar, doc. I. Matko, akad. A. Košir, doc. J. Jakša, akad. F. Novak, prof. R. Ozvald, prof. A. Dolenc, prof. B. Varl, prof. S. Krajnc Simoneti in prof. P. Poredoš. Društvo in fakulteta sta torej še posebej od ustanovitve popolne fakultete medsebojno tesno povezana. Prof. Simonetijeva je sodelovala tudi z jugoslovanskim zastopstvom UNICEF-a.

Študijske poti so večino društvenih predsednikov vodile na tradicionalne medicinske fakultete: 17 jih je bilo promoviranih na Dunaju. Pri tem ne moremo brez imatrikulacij vedeti, katero izmed dveh dunajskih medicinskih fakultet so obiskovali, civilno ali vojaško, t. i. Josephinum. Šolnina na prvi je bila izjemno visoka in za slovenske zdravnike vemo, da so v času obstoja Josephinuma (1782-1874) večinoma študirali tam. Šlajmer, Kopriva, Bleiweis, Jug, Zajec in Obračunč so študij končali na graški medicinski fakulteti, ustanovljeni l. 1863. Tam sta začela študirati tudi Meršol in Jakša, a je vmes prišlo do prve svetovne vojne in se je prvi prepisal še na odeško in zagrebško medicinsko fakulteto ter promoviral na Karlovi univerzi v Pragi, drugi pa se je prepisal na zagrebško fakulteto in promoviral na Dunaju (1924). V Pragi sta bila promovirana le Meršol (1922) in Kunst (1920) po prvi vojni, ko na Dunaju niso hoteli sprejemati slovenskih študentov. Kunst pa je bil pred tem prav tako vpisan na Dunaju. Nekoliko drugačna študijska pot je

spremljala Mušiča, ki se je najprej vpisal na zagrebško medicinsko fakulteto, se prešolal v Leipzig in končal na Dunaju (1926). Prvi in hkrati edini med društvenimi predsedniki, ki je predklinični del študija opravil v Ljubljani, ga nadaljeval v Innsbrucku in končal v Beogradu, je bil Novak. Preostali povojni predsedniki so vsi brez izjeme doštudirali v Ljubljani.

Svet daje širino, pravi star pregovor. Gotovo so mladi ljudje, ki so študirali daleč od doma, hitreje pridobili osebno samostojnost, življenjsko zrelost in izkustvo. Mladi morajo pretrgati popkovino, da dozori, se postavijo na lastne noge, premagajo kopico začetniških težav in se izgradijo v samozavestne in odgovorne ljudi in strokovnjake. Vsi vemo, da je tujina del tega dala in je bila zato gotovo dobrodošla. Kaj pa je pomenil študij v tujem jeziku v nekdanji večnacionalni monarhiji v primerjavi s študijem v materinem jeziku? Vsa monarhija, ne glede na narodnost provincialnih prebivalcev, je uporabljala nemški jezik. Uradni jezik je bil pač danost, ki se ji podrejeni narodi niti niso zoperstavljali. Pa ne gre toliko za jezik, ki se ga je študent pač naučil, ne gre pozabiti, da ga je tudi bogatil ter mu odpiral okno v drug svet, gre za podzavestno sprejemanje germanskih miselnih vzorcev in tuje kulture. Prenašanje tuje kulture v nacionalni prostor pa se ni vedno izkazalo za dobro. Vsak narod namreč poseduje avtonomna svojstva, ki jih je zaradi ohranjanja nacionalne prvobitnosti treba upoštevati in ohranjati. Sicer pa je bilo društvo v 19. stoletju kljub dejstvu zelo slovansko; med predsedniki je bil le Keesbacher pravi Avstrijec, ki je bil usmerjen protislovensko. Čeh Schiffer, ki je društvo vodil celih 20 let, kot tudi Moravec Valenta pa sta bila Slovana, nemščina jima je bila le lingua franca. Vsi drugi predsedniki, z izjemo Hrvata Šlajmerja, so bili Slovenci.

Če bi predsednike razvrščali med praktične oz. klinične zdravnike in teoretike, bi bila delitev merodajna le za novejši čas, ko je že delovala medicinska fakulteta. Pred tem so nekateri sicer poučevali na babiški šoli, drugih medicinskih šol pa na Kranjskem po ukinitvi mediko-kirurškega liceja l. 1850 do razpada monarhije ni bilo.

Predsedniška mesta so v 19. stoletju zasedali zdravniki, ki so bili po funkciji okrožni zdravniki – Schrott in zdravstveni svetniki – Schrott, Andrioli, Keesbacher in Stergar. V deželnem sanitetnem svetu so delovali Schiffer, Valenta, Keesbacher in Šlajmer, prva dva sta sanitetnemu svetu tudi predsedovala. Nadalje so bili zdravniki predsedniki tudi člani ljubljanskega stalnega občinskega sveta, npr. Keesbacher in deželnega zdravstvenega sveta kot Kopriva. Valenta in Šlajmer sta postala vladna svetnika, Keesbacher deželni sanitetni referent, D. Bleiweis referent pri deželni vladi, Gregorič pa celo deželni poslanec. Vplivni so bili tudi mestni fiziki in so pri mestnih oblasteh uspešno spreminjali sanitarno in komunalno urejenost mesta in dežele; med njimi so društveni "tron" zasedli Kopriva, Bleiweis in Rus. V državi SHS je Matko imel vplivni mesti v zdravstveni politiki v Beogradu in sicer l. 1919 v državnem zdravstvenem svetu in l. 1934 kot ekspert za zatiranje tuberkuloze pri ministrstvu za zdravstvo. V novi Jugoslaviji je bil med predsedniki profiliran politik Obračunč, pomočnik ministra za zdravstvo Bosne in Hercegovine (1951-56) in zvezni poslanec.

Glede na to, da so nekateri predsedniki hkrati delovali v več zdravstvenih forumih, se je tudi njihov vpliv večal. Med najvplivnejše predsednike, katerih življenjska pot je sklenjena in lahko s časovno oddaljenostjo presojava njihovo društveno vlogo, štejemo F. Schifferja, ker je mlado društvo v dvajsetletnem vodenju s sodelavci postavil na čvrste temelje, da je delovalo strokovno, stanovsko in socialno uspešno, ga vpel v domač in srednjeevropski prostor, bil iniciator t. i. zdravniških dnevov v monarhiji ... Mednje sodi tudi A. Valenta, pobudnik gradnje nove ljubljanske bolnišnice, ureditve zdravstvene službe na podeželju in ustanovitve zdravniške zbornice ter več kot tri desetletja tajnik društva. Tirolec F. Keesbacher, ki je bil ustanovni član, pomemben ljubljanski higienik in epidemiolog, je zaslužen za sanitarno in komunalno urejenost Ljubljane. V. Gregorič, ki je bil predan štirikratni društveni predsednik in polnih 40 let društveni odbornik, borec za zdravnikove socialne pravice, zato podpornik zbornice in njen tajnik od 1891 do 1903 ter predsednik po novem konstituiranju 1923. Društvo je vodil pred prvo svetovno vojno, med njo in po njej, zato se je srečeval z vojno zdravstveno problematiko, poddržavljanjem zdravstva v novi državi in borbo za ustanovitev medicinske fakultete v Ljubljani. Karizmatični D. Bleiweis je sinonim za društveno pokončnost, moralno trdnost, za predanost jetičnim bolnikom in društvenemu boju proti alkoholizmu. V treh različnih

obdobjih četrstoletnega razdobja je bil v društvenem življenju prisoten ustvarjalni in spodbudni duh dr. A. Zalokarja, predsednika tudi med drugo svetovno vojno. I. Matko je v društveno življenje vnesel širino zdravniškega erudita, povezovalca stroke z izvršno oblastjo, glasnika znanja in plodovitega strokovnega pisca, mecena in spodbujevalca znanstvenoraziskovalnega dela. R. Obračunča veže v ta šopek nepozabnih predsednikov dejstvo, da je v njegovem mandatu društvo po polstoletnem brezdomstvu pridobilo domicil. Še marsikaterega med danes živečimi bomo povezali v ta šopek društvene hvaležnosti in spomina, ko bo prišel njegov čas.

Ne gre pozabiti, da društvo nikoli ni imelo izvršne oblasti. Bilo pa je strokovno kompetentno in ugledno, zato so zakonodajalci prisluhnili zdravniškim argumentom, ko so sprejemali določene predpise, uredbe in zakone, pomembne za delovanje zdravništva in njihovo opravljanje zdravstvenega poslanstva.

Predsedniki so se nesporno identificirali z društvenim življenjem in delom, zato je njegova rast plod združitve toliko njihovih rok, saj se je društveno življenje resnično pretakalo IZ ROK V ROKE in IZ RODA V ROD.

Zvonka Zupanič Slavec

OPOMBE

[i] Meršol V. Sedemdeset let Slovenskega zdravniškega društva v Ljubljani. Liječ Vijesn 1932; 54: 355.

[ii] Glesinger L. Društva, liječnička. V: Medicinska enciklopedija, zv. 2. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1967: 233.

[iii] Schonbauer L. Das medizinische Wien. Wien: Urban & Schwarzenberg, 1947: 437-42, 451-4.